

տուութիւնը յայտնելու մէջ մեր այն Ամերիկացի բարեկամներուն՝ որոնք այս պահուստ օգտակար ծառայութիւն կը մատուցանեն Հայկական դատին Լօզանի ժողովին մէջ, և՛ անկարկենք Տոքթ. Պարթընի, Տոքթ. Փիթի, Ամերիկեան միսիօնարութեան այս երկու կարևոր անձնակորուքեանց, որոնց հանգէպ Հայ ժողովուրդը մեծագոյն յարգանքն ունեցած է՝ երբ նոյն իսկ քննադատած է միսիօնարներէ ոմանց քաղաքական անհեռատեսութիւնը:

Տոքթ. Պարթըն և իր պաշտօնակիցները նախապէս Մերձավոր Արեւելքի հարցին հանգէպ բնեցին զիրք մը՝ որ պատճառ դարձաւ Միացեալ Նահանգներու Թուրքիոյ դէմ պատերազմ չ'յայտարարելուն... »:

Իսկ Տոքթ. Փիթ ներկայացուած է թէ

« աւելի դրական միտք մըն է, ըլլալով կարող ֆինանսագէտ և ճանչնալով Թուրքը այնպէս՝ ինչպէս շատ քիչ Եւրոպացիներ և Ամերիկացիներ զայն ճանչցած են, առանց երբեք պատրուելու Թուրքերու շողոմոդ և փայլուն դրսեմեայութեն... »:

« Տոքթ. Պարթըն և Տոքթ. Փիթ բացարձակապէս համոզուեցան որ... խաղաղութեան վերջնական և տեական հաստատութիւնը, մինչև անգամ քրիստոնեայ աշխարհին շահերը կը պահանջէին որ Թուրքահայաստանը ազատագրուէր »:

Ինչպէս կը տեսնենք՝ դադար չունին բնաւ այս հոյակապ անձնակորութեանց հայանպաստ ջանքերն ու մտահոգութիւնը՝ զորս ուղղած են մեր սերունդի ազատագրումին՝ որուն հաւաստիքներն անպակաս են:

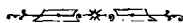
Պոլսական մամուլէն հաղորդուեցաւ վերջերս թէ Տոքթ. Պարթըն՝ Տոքթ. Բիթի հետ Պոլիս հասնելէ վերջ՝ իր տրամադրելի օրերուն մէջ Հայ որբերու և գաղթական ներու վիճակին նկատմամբ ձեռնհաս իշխանութեանց հետ խորհրդակցութիւններ կատարած է՝ վերադառնալէ առաջ, և խոստացած է՝ իրը պետ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի՝ Պոլսէն փոխադրուած որբերու վիճակին բարելաւման համար հարկ եղածն ի գործ դնել:

Ու դեռ բողոքովին նոր է այն լուրը, ինչպէս կ'արձագանգեն ուրախութեամբ

հայ լրագրները, թէ Տոքթ. Պարթըն Լոզան վերադառնալու պահուն երբ Բարիզէն կ'անցնի՝ զաղափարի փոխանակութիւն մը կ'ունենայ Ազգ. Պատուիրակութեան Նախագահին հետ, « յոծեկոյ համար մեր թուր որբակոցներու միօրինակ և ազգային կրթութիւն մը տալու հարցը »:

Եթէ յաջողին իրագործել այս սքանչելի ծրագիրը՝ փրկելով մեր ցիրուցան որբերը օտարսևալու ամէն տեսակ վտանգներէ՝ անտարակոյս յաջողը դարբերու մէջ իրաւամբ բովանդակ Հայութեան ամենամեծ բարեբարները պիտի նկատուին ՏՌՔԹ. ՊԱԹԸՆ և ՏՌՔԹ. ՓԻԹ, ինչպէս նաև իրենց բոլոր համախոհ գործակիցները:

ԽՄԲ.

ԿՈՅՐԵՐՈՒ ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Երազիկ յնադարձանքը. — Ի՞նչ ճանչնանք սեր ներքին գիտակցութեան վիճակը, որ զաղափարաց յարակցութեան նկատմամբ իր անհուն հնարակորութիւններով աղբիւր է երազին ինքնագիւտ պատկերներուն. գիտենք նաև որ արթնութեան ժամանակ մեր տեսութեանց ասպարէզը կ'ամփոփուի մեր զգայարաններով:

Արթնութեան ժամանակ մեր գործերն և խորհուրդներն անձամբ կ'ենթարկենք ըննադատութեան և ըննութեան, որպէս զի խուսենք կամ առջևն առնենք ուրիշներուն ըննադատութեան. բայց այսու նորէն գերի կ'ըլլանք մեր շրջակայից կարծեաց և ըննադատութեանց: Երազին մէջ կացութիւնը բոլորովին հակառակն է. երազին մէջ ամենայն ինչ ներելի է. կրնանք սպաննել ըստ մեր հաճոյից այն անձինքը՝ զոր կ'ատենք. փառաւորել այն անձինքը՝ որ մեզի համակիր են՝ միլիոններու տէր ըլլալ կամ մուրացիկ. զանգակատունէն գլխիվայր իյնալ և սոք ելլել ու շրջապայութեան հրթալ: Երազին

մէջ կրնանք բոլորովին անվեր և անշնաս անհաւանական բաներ ընել բազմօրինակ կերպով, և այնպիսի խորին նշանակութեամբ՝ որ արթնութեան ատեն կեանքը մեզի թոյլ չի տար: Զուգախառնութիւնները նոր են, բայց շինութեան նիւթերը հին են. որով և բոլորովին ճշմարիտ է Հեպելի խօսքը. «Մարդկային հոգին եղական է եւթիւն մ'է և իր ամէն խորհրդոց հիմնական կէտը երազն է»: Այսուհետեւ տաւորը որ մեր մէջ է՝ կրկին կ'արթննայ քունի մէջ:

Երազին ամենէն աւելի եզական բնադրումը՝ կարգ մը տեսողական պատկերներու ձեւանալն է, որոնք մեր առջեւն կ'անցնին կ'երթան: Քիչ անգամ կը ներկայանան երևակայեալ լսողական երևոյթներ. գրեթէ միշտ կանոնաւոր մարդու մտաւոր ներգործութիւններ են, տրամաբանական գործեր, բայց ցնորեալ մթնոլորտի մէջ կատարուած կը գտնուին: Երազի մէջ կերպով մը զգայախաբներ ենք՝ որ անկանոն կերպով կ'ըմբռնեն յարաբերութեան կեանքը, ամէն բան բազմիցս կը կրկնապատկենք և մեր եսը կը դնենք աշխարհիս կեդրոնը:

Երազին նախնական ձևը կը համապատասխանէ փափաքի մը երևակայածին. երազին աստուածը՝ մանկան կը բերէ մեծափափաք ցանկացած խաղալիքը: Երբ տարիքն առաջ կ'երթայ և կը յաջորդեն ուրիշ պատրանքներ՝ այն ատեն տեղի կ'ունենայ երազի ուրիշ ձև մը, այսինքն անձկալից երազ մը. աւելի ուշ՝ ամէն կիրքերն և յուզումներն պատճառ կ'ըլլան երազներու:

Կիրքերն և յուզումներն կը թանձրանան և կ'ըլլան իբր տեսանողական պատկերներ, շատ քիչ անգամ լսողական, իսկ հոտառութեան և ճաշակելիաց պատկերները աւելի հազուադուր են: Այնչափ աւելի զարմանալի պիտի երևի մեզի՝ երբ նկատենք որ շօշափողական զգացողութիւններն երազին մէջ այնչափ քիչ և զուգնաքեայ կարեւորութիւն ունին. մինչդեռ արթնութեան ժամանակ անոնք միւսերէն աւելի կը տիրանան մարդուս վրայ: Մեր երևա-

կայութիւնը կը զրգուրի մեծ մասամբ տեսական և լսողական հրապոյրներէ, մինչդեռ շօշափելի զգացողութիւնները նախնական վիճակի մէջ կը մնան:

Կոյրերը. — Իսկոյն զարմացած մը նացի, կ'ըսէ Լինկ, երբ կոյրեր ինծի պատմեցին շօշափելի երազներ. դժուարին է այդպիսի երազները նկարագրել, որովհետեւ մենք մեծապէս վարժած ենք գրեթէ ամէն բան տեսութեամբ ճանչնալ և դժուարաւ կրնանք մէկզի թողուլ տեսութեան զգայարանքը: Կոյր մը երազով տեսաւ օդային պատերազմ մը, որուն մէջ ինքը գլխաւոր դերն ունէր: Միևնոյն տեսակ երազն է սովորական անձի մը և կուրին մէջ, միայն այս տարբերութեամբ՝ որ կուրին մէջ երազը շօշափման զգայարանօք կը գործէ, մինչդեռ սովորական անձին մէջ՝ տեսութեամբ: Կոյրը երազին մէջ ալ կը զպչի իրաց կանոնաւորապէս և շարունակաբար, և այսպէս իր գաղափարը կը կազմէ: Միայն ի ծնէ կոյրերը սոսկ շօշափելի երազներ կը տեսնեն, իսկ տարիքը բաւական յառաջանալէն ետքը կոյր եղողները՝ որոնք պարտաւորեալ եղած են իրենց տեսութեան պատկերը փոխել շօշափելի պատկերի մը հետ՝ երազին մէջ տեսած իրենց տեսական պատկերները կամաց կամաց կ'աներեւութանան. նախ կը խառնուին շօշափողական պատկերներու հետ, և վերջապէս վերջիններս բոլորովին կը փոխանակեն առաջիններուն տեղը:

Երազով հոգեբանին խօսքը՝ որով կը հաստատէ թէ կոյրերուն երազները ոչ շատ կենդանի և ոչ շատ որոշ են՝ ճիշդ չէ. մանաւանդ կ'երևի որ բոլորովին հակառակն է ճշմարիտը. զայս կը հաստատեն վկայութիւններն ամենածանօթ խուլ և համը և կոյր Էլէն Քէլլէրի իր ալ և ալ երազներուն վրայ:

Կոյր հեղինակ մը ըսած է իր երազներուն նկատմամբ. «Այս երազներուն ամենանշանակելի կողմը՝ անոնց ամեն ուժգին կենդանութիւնն է: Իրենց ետեւն կը թողուն խորին հետք մը. կը կարծես որ զբաժնեցէս և խօսածներէս շատ բաներ

ուղղակի այս երազներէն առաջ կու գան: Մեր գիտակից մտաց լայն առպարէզին մէջ կայ անգիտակից մտաց հոգեբանական ընդարձակ և խորին սահման մը. սահման մը խաւարին և ստուերամած՝ որ խիստ քիչ անգամ կը տեսնուի, կամ նոյն իսկ պարզապէս վրան կը կասկածիմք: Այս սահմանը կայ և անգաղար կ'ազդէ մեր վրայ և զմեզ կը փոփոխէ, կ'արթնցնէ մեր մէջ նորօրինակ ու անակնկալ զգացումներ: Երազին մէջ կրնամ տեսնել զիտակից աշխարհի հին սահմանէն անդին, կրնամ տեսնել հսկաներու աշխարհը մը, որ մեռնող արևուն լուսով ինծի ցոյց կու տայ իր միգապատ խորութիւնը: Եւ այս ամենուն կենդանի զգացումը իր ազդեցութիւնը կ'ընէ իմ ամենօրեայ կենացս մէջ »:

Զգայական ինչ ինչ կարողութիւններուն կորստեամբն հանդերձ՝ երեւակայութեան կեանքն ամբողջ կը մնայ, և զրեթէ բոլոր այն զէպքերու մէջ առջինէն աւելի ճշիւ կը ներկայանայ ներքին պարունակութեամբը: Պեղովն և Սմիդանա խուլ էին արդէն՝ երբ իրենց հրկասիրուած թիւները կը յօրինէին:

Բնախօսութիւնը մեզի կը լուսաբանէ այս եղբուրթիւնները, ցուցնելով թէ ինչպէս զգացողութեանց նիւթը բաժնուած է գաղափարներու նիւթէն: Մենք կը խօսինք զգայական կեդրոնի մը վրայ տեսութեան, ճաշակի, հոտառութեան և շօշափելիաց զգացողութեանց, զորս կը նկատենք մասի մը մէջ սահմանափակուած: Մինչ զաղափարները կը ձևանան՝ երբ արտաքին աշխարհի տպաւորութիւնները անհատապէս կը պատրաստուին և ի մի կը ձուլուին:

Մաղկի մը պատկերը մեր մէջ չի ձևանար իբր շօշափելի և տեսանելի, այլ իբր միաւորիչ: Մենք չենք բաժնել ծաղկին պատկերը ըստ մեր զգայական պատահական կարողութեանց, այլ թոյլ կու տանք որ ներգործէ մեր վրայ իր ամբողջութեամբ, և մանաւանդ թէ զգացմամբ նիւթականանայ: Մաղկիկը մտնելով մեր կենաց կեդրոնը՝ կ'ըլլայ միութիւն՝ ըստ որում միացած է

մեր ներքին կենաց ամբողջ զգացողութեանց հետ: Այսպէս հարկ է նաև հասկընալ երազներուն ամէն պատկերները:

Երազը թատերախաղի մը շարժանկարի ձևով ներկայացում մը չէ, այլ յայտնուածին մը մեր եսին: Մեր խորհուրդները կերպով մը կը նիւթականանան, մեր անձին, մարդկանց և տիեզերաց նկատմամբ ունեցած մեր գաղափարները տեսանելի ձևերով կը թանձրանան. մեր խորհուրդներն և գաղափարները տեսանելի կ'ըլլան զգայարանաւոր կարողութեան մը հետ յարաբերուածութեամբ: Եւ այսպէս զգայարանական և շարժիչ կեդրոնները կ'ըլլան ստորակարգեալ գործարաններ. մինչդեռ գաղափարներու առպարէզը կը ներկայացնէ եսին կեդրոնը՝ որուն մէջ կը խառնուին բոլոր մասնական գաղափարները և անկից ձուլուած և միացած դարձեալ կը ճառագայթեն:

Այսպէս կը բացատրուի կոյրերուն եւ րազներուն առատութիւնն և կենդանութիւնը:

Թարգմ. Հ. Ե. ՍԻՐՈՒՆԵԱՆ

Մարդ իր կեանքը կ'անցնէ՝ անցեալին վրայ մտածելով, ներկայէն գանգատելով, ապագայէն վախճալով:

ՌԻԿԱՐԴՈՒ

Քաղաքականութիւնը ճշգրիտ գիտութիւն մը չէ:

ՊԵՏԼՈՒՍ

Աղբատը շատ բանի պէտք ունի, ազահը ամէն բանի:

ԼԱ ՊԻԻԻԷԻ

Անձնասէրը նոյն իսկ տանդ կրակ կու տայ՝ հաւկիթ մը եփելու համար:

ՇԱՆՅՈՐ